

E.1. A kevésbé fejlett tagállamok felzárkózása az EU-ban

A nemzetgazdaságok hosszú távú növekedési pályáját leíró, azaz a hosszú távú növekedést befolyásoló tényezőket bemutató úgynevezett növekedésméleteknek több mint 60 évre visszatekintő fejlődéstörténete van a közgazdasági szakirodalomban. Az első mérőföldkő Robert Solow elmélete volt (1956), amelyet 1987-ben Nobel-díjjal jutalmaztak. Solow elméletétől egyenes út vezetett az úgynevezett β -konvergencia elméletig, amelynek fő következtetése az, hogy a kevésbé fejlett, azaz alacsonyabb színről induló nemzetgazdaságok gyorsabb gazdasági növekedést képesek elérni, mint a fejlettebb országok. Ezzel az elmélettel vitakoztak később az úgynevezett feltételes β -konvergencia modellek, amelyek azt hangsúlyozták, hogy ez a felzárkózás azért nem tud minden esetben megvalósulni, mert különböző az egyes országokban a munkaerő képzettségi szintje, információval való ellátottsága, továbbá a technológiai színvonal. Eszerint a teljes felzárkózás csak akkor tudna megvalósulni, ha a technológiatranszfer tökéletes lenne az országok között, továbbá ha a kevésbé fejlett országokban az úgynevezett humántőke (azaz képzettség, szaktudás stb.) szintje szintén képes lenne felzárkózni a fejlett országokéhoz.¹

A növekedésméletek és konvergenciaelméletek fejlődését számos empirikus kutatás, tanulmány is követte. A tapasztalatok megerősítették az elméleti következtetéseket: gazdasági értelemben minél nyitottabb egy ország és minél jobban képes megismerni, befogadni, átvenni és a nemzetgazdaságába beépíteni a fejlett külföldi technológiákat, annál gyorsabb az adott ország gazdasági növekedése, felzárkózási folyamata.² Jelen tanulmány azt hivatott szemléltetni, hogy az Európai Unióban az elmúlt 30 évben miként ment végbe az átlagnál kevésbé fejlett tagállamok gazdasági felzárkózása, illetve mely EU-tagállamok és mi okból voltak sikeresebbek másoknál. A közgazdasági elmélet tükrében joggal fogalmazhatunk meg már most két hipotézist:

1. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió egy gazdaságilag meglehetősen integrált ország-csoport, megvalósult az egységes belső piac, érvényesül a négy szabadság elve (árak, szolgáltatások, tőke és munkaerő szabad áramlása), vélelmezhető, hogy a technológiatranszfer és tudástranszfer szintén elég nagy határfokot érhetett el ahhoz, hogy a kevésbé fejlett tagállamok felzárkózása megvalósulhasson.
2. Tekintettel arra, hogy az EU-n belül sem minden ország egyforma mértékben nyitott és nem is egyforma gazdaságpolitikát folytat, vélelmezhető, hogy minél nagyobb egy országban a technológiai indíttatású beruházások mértéke, továbbá minél nagyobb az adott ország gazdasági, szerkezeti és szabályozási nyitottsága (amely lehetővé teszi a fejlettebb külföldi technológiák importját, adaptálását és abszorpcióját), annál gyorsabb lehetett az adott nemzetgazdaság fejlődése is az egy főre jutó GDP tekintetében.

Az előbbi hipotézisek vizsgálatát, az összehasonlító elemzést azzal a négy országgal kezdjük, amelyek az 1980-as és 1990-es években a legkevesbé fejlett EU-tagállamok voltak (még a közép-kelet-európai országok csatlakozása előtt, az EU korábbi 15 tagállama közül): Görögország, Írország,

¹ Többek között ezzel foglalkoznak például a következő tanulmányok: ROMER 1990; MANKIW–ROMER–WEIL 1992; LUCAS 1990.

² Többek között ezzel foglalkoznak például a következő tanulmányok: BARRO 1991; BARRO – SALA-I-MARTIN 1991.

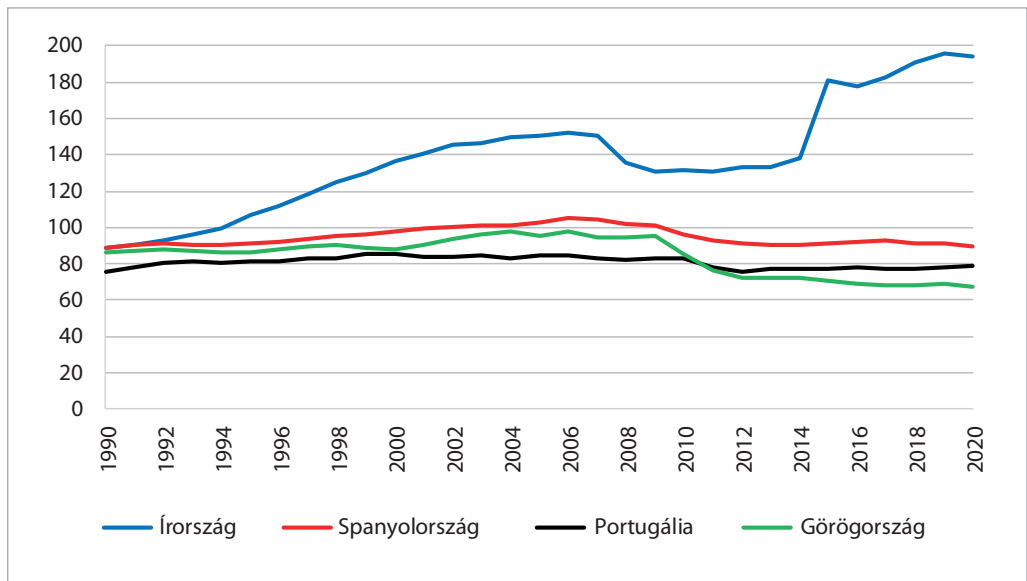
Spanyolország és Portugália. Az E1.1.ábra a négy ország vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP-jének és a jelenlegi EU27 nemzetgazdaságok átlagos, vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP-jének az egymáshoz viszonyított százalékos arányát, illetve annak idősorát mutatja (EU27 = 100%).

Ahogy az E1.1. ábrán látható, a négy ország 1990-ben közel azonos relatív fejlettségi szintről indult (az EU27 75–90%-áról), azonban ezután teljesen más fejlődési pályát jártak be:

Spanyolország és Portugália relatív fejlettségi szintje az EU-átlaghoz képest jelenleg (89,3% és 78,7%) kb. ugyanakkora, mint 30 évvel ezelőtt, tehát érdemi felzárkózás ezen országok esetében nem történt (igaz, az időszak közepén volt felzárkózás: Spanyolország 105,4%-ra, Portugália pedig 85,3%-ra), csak később egy szinte ugyanolyan mértékű visszaesés is bekövetkezett.

Görögország lemaradása az EU-átlaghoz képest pedig nemhogy nem csökkent, de ráadásul még jelentősen növekedett is az elmúlt 30 évben: a relatív fejlettségi szintje 86%-ról 67,6%-ra esett vissza (igaz, az időszak közepéig Görögország is felzárkózásban volt, egészen 98,2%-ig, ezután azonban fájdalmas válság, visszaesés, lemaradás következett).

Írország viszont eközben Európa leggyorsabban fejlődő országaként nemcsak felzárkózott az EU-átlaghoz, hanem egy valószínű gazdasági csodát is megvalósított. Az 1980-as években még az akkori EU egyik legfejletlenebb tagállama mára az egyik legfejlettebb országgá vált: Luxemburg után az EU-ban Írországnak a legmagasabb az egy főre jutó GDP-je, amellyel mostanra már megközelítette az EU-átlag dupláját (193,8%)!

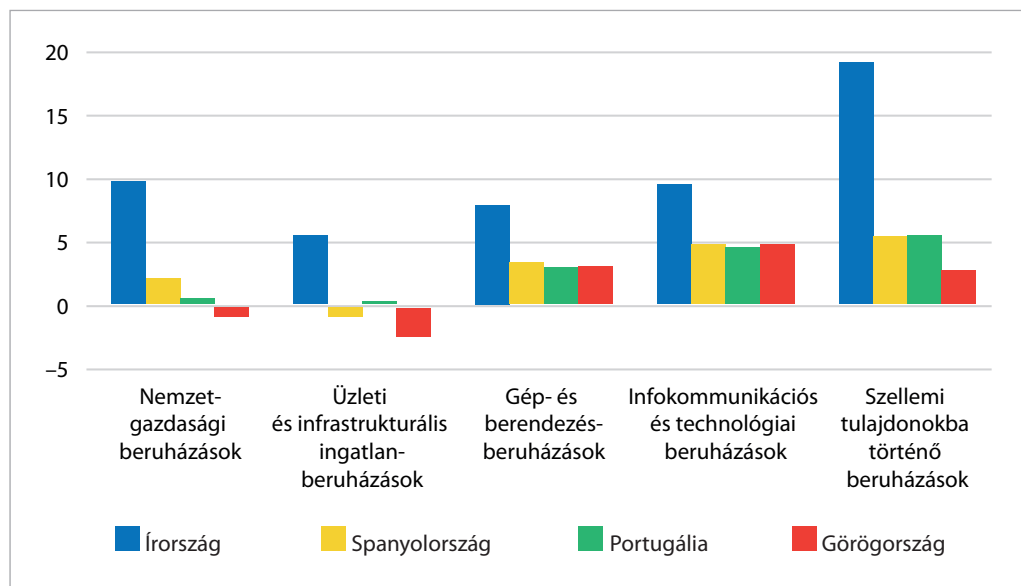

E1.1. ábra: Az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva (EU27=100)

Forrás: European Commission 2020: 26. alapján a szerző szerkesztése

Ahogy az E1.2. ábrán látható, a rendkívül gyors gazdasági növekedés egyértelműen magyarázható azzal, hogy mind a nemzetgazdasági beruházások összessége, mind pedig azon belül a produktív, az infokommunikációs célzatú, a technológiaintenzív, az innovációorientált és a szellemi tőkefelhalmozásra irányuló beruházások volumenének növekedési üteme lényegesen magasabb volt Írországban az elmúlt évtizedekben, mint a másik három említett tagállamban (és mint az EU-or-

szágok döntő többségében). Mindezek hatására a munka termelékenysége szintén lényegesen gyorsabban növekedett Írországbán, ahol az éves átlagos növekedési ütem 3,31% volt 1995 és 2019 között, szemben Portugália 1,03%-os, Spanyolország 0,55%-os és Görögország 0,45%-os éves átlagos növekedési ütemével.

El.2. ábra: Beruházások volumenének éves átlagos változása 1995 és 2019 között

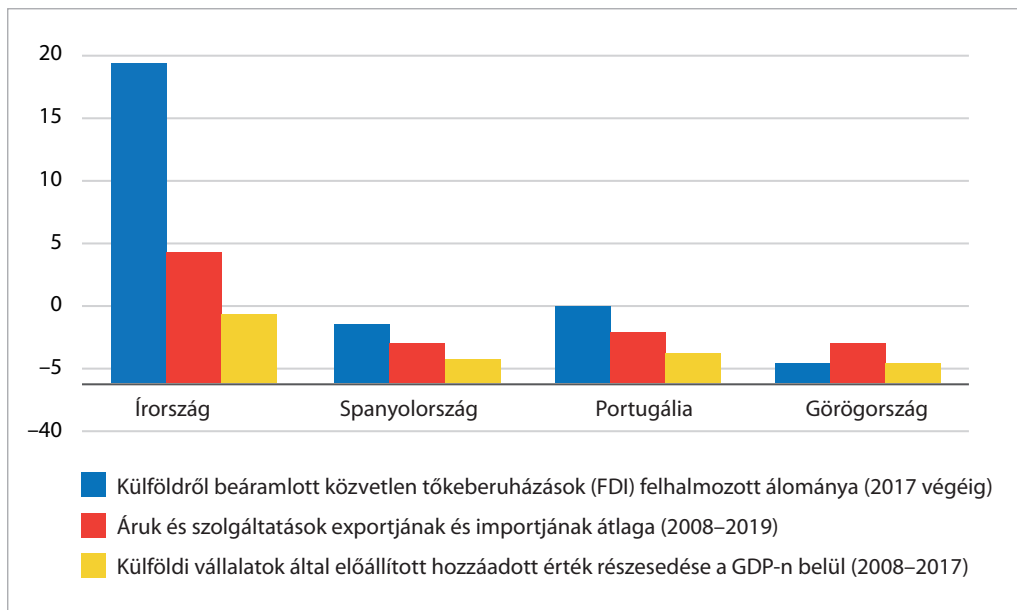
Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

Amellett, hogy egy nemzetgazdaság hosszú távú növekedését alapvetően befolyásolja a beruházási ráta nagysága és a beruházások összetétele, természetesen nem ez az egyetlen hajtóereje a gazdaságnak. Hasonlóan jelentős húzóerőt jelenthet az is, ha egy adott nemzetgazdaság hatékonyan képes integrálódni a világ gazdaságba, azaz

- ha hatékonyan bekapcsolódik az áruk és szolgáltatások nemzetközi kereskedelmébe;
- ha a nagyobb piac hatására élesedik az áru-, a szolgáltatás-, a munkaerő- és a tőkepiacon a verseny, csökkennek a helyi regionális monopóliumok, oligopóliumok piactorzító hatásai;
- ha az ország képes azokra az iparágakra és tevékenységekre szakosodni, amelyek tekintetében komparatív előnye van, a többi terméket pedig képes olcsóbb importtal helyettesíteni;
- ha az ország képes hasznosítani a nemzetközi működő tőkeáramlások előnyeit, és a közvetlen stratégiai beruházások segítik pótolni az esetlegesen hiányzó tőkeforrásokat;
- ha az integráció hatására beáramlanak az országba a modern külföldi technológiák és innovációk is, amelyek a lakossági szaktudás, a humántőke fejlődését indukálhatják, és amelyek ezáltal elterjedhetnek és szélesebb körökben más területeken is használatba kerülhetnek.

A magasabb fokú nemzetközi gazdasági integráltság tehát számos előnnyel jár, hatékonyabb gazdasági szerkezetet eredményezhet, és ez a tapasztalat teljes mértékben vissza is igazolódott az előbbi négy EU-tagállam esetében is. Az El.3. ábrán látható adatok egyértelműen azt tükrözik,

hogy a gazdasági értelemben legnyitottabb, nemzetközileg legintegráltabb gazdaság pontosan az ír gazdaság volt, amely egyértelműen a legsikeresebb gazdaság volt az elmúlt évtizedben (ahogy azt korábban az E1.1. ábrán is láthattuk). Az is látható továbbá, hogy a legkevésbé sikeres Görögország egyben a gazdaságilag legkevésbé nyitott ország is.

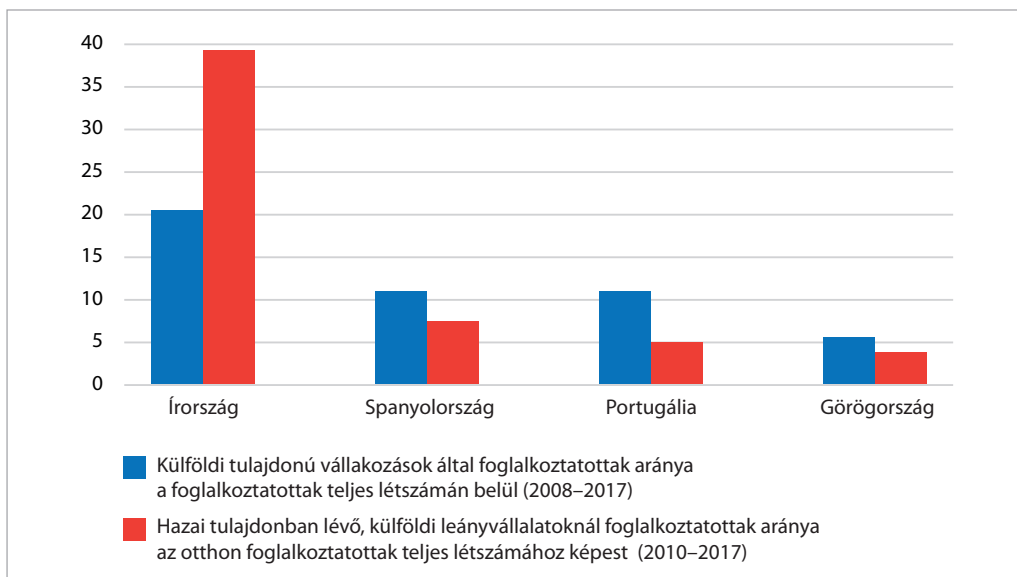
E1.3. ábra: Nemzetközi nyitottsági mutatók a GDP arányában³

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

Az E.1.4. ábra a munkaerőpiac szemszögéből mutatja be a gazdaságok nemzetközi nyitottságát, integráltságát, és ezen az látható, hogy Írország gazdasági nyitottsága olyan magas szintet ért el az elmúlt évtizedben, hogy a foglalkoztatottak összlétszámának közel 60%-át teszi ki a külföldi tulajdonú vállalatok által foglalkoztatottak, valamint a hazai tulajdonú vállalatok külföldi leánycégei által foglalkoztatottak száma. Az is látható továbbá az ábrán, hogy a legkevésbé sikeres (az EU-ban lemaradó) Görögország e nyitottsági adatok szerint is a legzártabb gazdaság volt a négy elemzett ország közül, hiszen a görög vállalkozások Görögországban foglalkoztatják a görög foglalkoztatottak több mint 90%-át. (Spanyolország és Portugália esetén ugyanez az arány szintén magas: 80–85% között szóródik.)

³ Közvetlen tőkebefektetésnek (FDI = Foreign Direct Investment) az minősül, ha a befektető hosszú távú stratégiai befektetési céllal fektet be és nem csak rövidtávú, spekulatív árfolyamnyereségre vadászó céllal. A nemzetközi statisztikai szabályok szerint közvetlen tőkebefektetésnek az minősül, ha a befektető (vagy befektetőcsoport) legalább 10%-os tulajdoni részarányt ér el az adott vállalatban.

A hozzáadott érték külföldi vállalat által előállítottak akkor minősül a nemzetközi statisztikai szabályok szerint, ha az adott vállalat legalább 50%-os tulajdoni hányaddal külföldi tulajdonban van.

El.4. ábra: Nemzetközi nyitottság a munkaerőpiac tükrében⁴

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

Az ír gazdaság rendkívüli nyitottsága és sikeressége egyrészt a külföld felé tudatosan és határozottan nyitó gazdaságpolitikának, másrészt az ország előnyös kulturális helyzetének is köszönhető. Az előbbi alatt a külföldibefektető-barát üzleti környezet megteremtését, a munkaerőpiac és tőkepiac rugalmasságának, mobilitásának erősítését, valamint a technológiaintenzív tőkeberuházások állami támogatását értjük. Az előnyös kulturális adottság pedig az, hogy sok amerikai befektető egyrészt a korábbi ír rokoni és kulturális kötődései miatt, másrészt amiatt a tény miatt, hogy Írországban mindenki anyanyelvi szinten beszéli az angol nyelvet, nagyon szívesen fektetett be működőtőkéket Írországban. Az USA-ból tehát a nyelvi és kulturális kötődések miatt nagy mennyiségű működőtőke és vele együtt technológia áramlott Írországra az elmúlt évtizedekben.

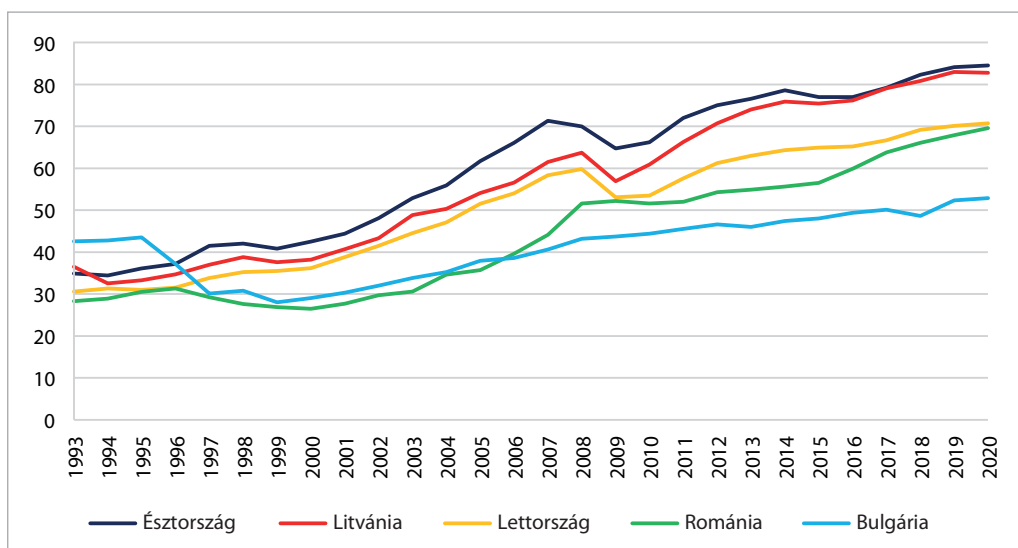
A négy bemutatott ország makrogazdasági tendenciái, az eddigi elemzéseink, illetve az első négy ábrán szemléltetett tapasztalatok alapján egyértelműen kimondható, hogy egy ország gazdasági teljesítményét döntő mértékben képes javítani az, ha

- magas a beruházási ráta, és magas a beruházásoknak a humántőkébe, az infokommunikációs hálózatba és eszközökbe, a közlekedési és közszolgáltatási infrastruktúrába, a gépekbe és berendezésekbe és mindenekelőtt a technológiai fejlődés és innováció támogatására irányuló beruházások részaránya;
- magas a nemzetgazdaság nemzetközi nyitottság mértéke, amely következtében jelentős az áruk és szolgáltatások exportjának és importjának GDP-hez viszonyított aránya, azaz a nemzetgazdaság komparatív előnyök szerinti szakosodásának mértéke;

⁴ A foglalkoztatott akkor minősül külföldi vállalat által foglalkoztatottnak a nemzetközi statisztikai szabályok szerint, ha a munkaadó vállalat legalább 50%-os tulajdoni hányaddal külföldi tulajdonban van.

- magas a nemzetgazdaság nemzetközi nyitottságnak a mértéke, amely következtében magas a külföldről érkező (és külföldre irányuló) közvetlen tőkeberuházások mértéke és a külföldi vállalatok hazai GDP-n belüli részesedése;
- a nemzetgazdaság magas nemzetközi nyitottsági mértékének köszönhetően jelentős technológiaiimport valósul meg, és jelentős a hazai munkaerő külföldi cégek általi foglalkoztatása, amely szintén hozzájárul a hazai humántőke fejlődéséhez.

A négy „rég” felzárkózó tagállam⁵ tapasztalatainak tükrében a soron következő ábrákon, grafikonokon pedig azt fogjuk áttekinteni, hogy az Európai Unióhoz később, azaz 2004-ben vagy azután csatlakozott tagállamokban milyen felzárkózási tendenciák zajlottak le, és ezek a trendek miként magyarázhatók ugyanezekkel a közgazdasági változókkal, azaz a beruházásokkal és a külgazdasági nyitottsággal.

E1.5. ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva (EU27 = 100%)

Forrás: European Commission 2020: 26–27. alapján a szerző szerkesztése

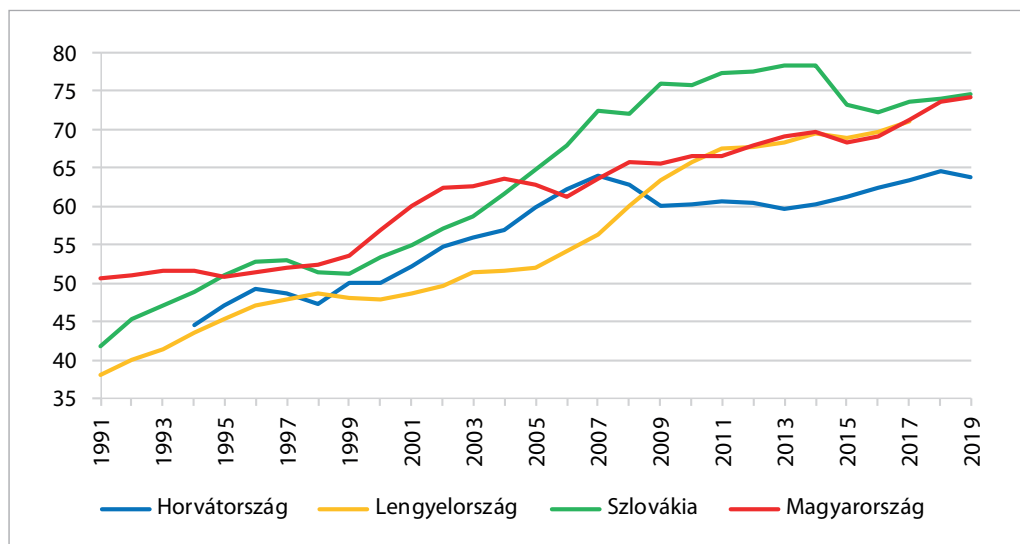
Az E1.5. ábra az újonnan csatlakozott tagállamok közül a legalacsonyabb fejlettségi szintről induló tagállamok tendenciáit mutatja be. Ezen az ábrán annak az öt tagállamnak a trendjei elemezhetők, amelyek az 1990-es évek elején vagy közepén még csak az Európai Unió átlag-fejlettségének⁶ kb. 30-35%-án (vagy akár az alatt) álltak (az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP tekintetében). Ahogy a tendenciákból látható, mindegyik tagállam viszonylag gyorsan felzárkózott az EU-átlaghoz, tehát e tekintetben az összes ország sikeresnek tekinthető, de természetesen ez a siker nem volt egyforma mértékű. A legsikeresebb Észtország és Litvánia volt, amelyek egy főre jutó GDP-je mára már eléri az EU-átlag közel 85%-át. Ezen öt tagállam közül a második legsikeresebb Lettország és Románia volt, amelyeknek kb. 70%-os szintig

⁵ Írország 1973-ban, Görögország 1981-ben, Spanyolország és Portugália pedig 1986-ban csatlakozott az Európai Unióhoz (pontosabban annak jogelődjéhez).

⁶ A korrekt összehasonlíthatóság érdekében az adatok mindvégig ugyanazon 27 tagállam átlagához viszonyítanak, függetlenül attól, hogy az adott évben ténylegesen hány tagja volt az Európai Uniónak.

sikerült felzárkózniuk, és a legkevésbé sikeres pedig Bulgária volt, de a 2000-es évektől már Bulgária is zárkózik fel, és a GDP-je ma már meghaladja az EU-átlag 50%-át.

Az E1.6. ábra pedig azoknak a közepesen fejlett, újonnan csatlakozott EU-tagállamoknak a felzárkózási tendenciáit ábrázolja, amelyek az 1990-es évek elején-közepén még az EU-átlag fejlettség kb. 40-50%-a körül voltak az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP tekintetében.

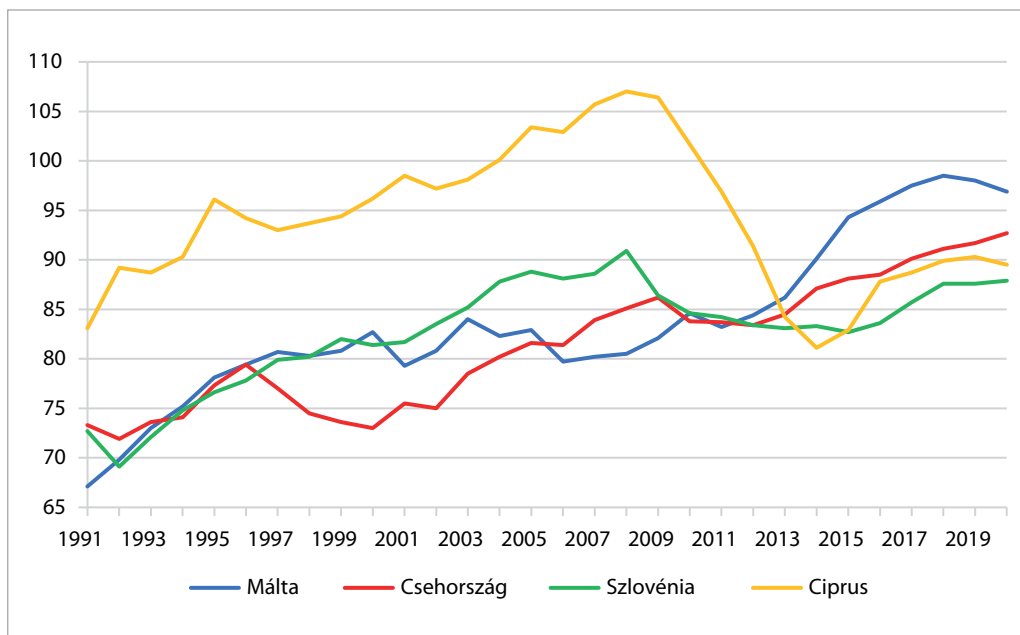

E1.6. ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva (EU27 = 100%)

Forrás: European Commission 2020: 26–27. alapján a szerző szerkesztése

Ahogy látható, ezek a tagállamok is relatíve gyors felzárkózásban voltak az EU-átlaghoz az elmúlt három évtizedben (igaz, nem olyan gyorsan, mint a három balti állam vagy Románia). A négy ország közül Lengyelország és Szlovákia felzárkózása volt a leggyorsabb, majd Magyarország és végül Horvátország követi őket a sorban.

Az E1.7. ábra pedig már azoknak az újonnan csatlakozott EU-tagállamoknak a felzárkózási tendenciáit ábrázolja, amelyek egy még fejlettebb szintről (az EU-átlag 67–85%-áról) indították a felzárkózást az 1990-es évek elején. Ahogy az ábrán is látható, ezek közül a legsikeresebb ország Málta volt, amely a legkevésbé fejlett ország volt a négy közül három évtizeddel ezelőtt és mára már szinte teljesen felzárkózott az EU-átlagához. Őt követi a sikerességi rangsorban Csehország, majd Szlovénia, és végül Ciprus zárja a sort, amely a 2008–2009-es világgazdasági válság után olyan súlyos szerkezeti válságot, adósságválságot és bankválságot szenvedett el, amely nemcsak a világgazdasággal egyforma mértékben, hanem annál lényegesen erősebben és tartósabban visszavetette Ciprus fejlődését. Összességében véve, ha nemcsak az 1990-es és 2000-es éveket tekintjük át, hanem a 2010-es éveket is, akkor Ciprus egyáltalán nem a sikeresen felzárkózó országok közé tartozik.

El.7. ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva (EU27 = 100%)

Forrás: European Commission 2020: 26–27. alapján a szerző szerkesztése

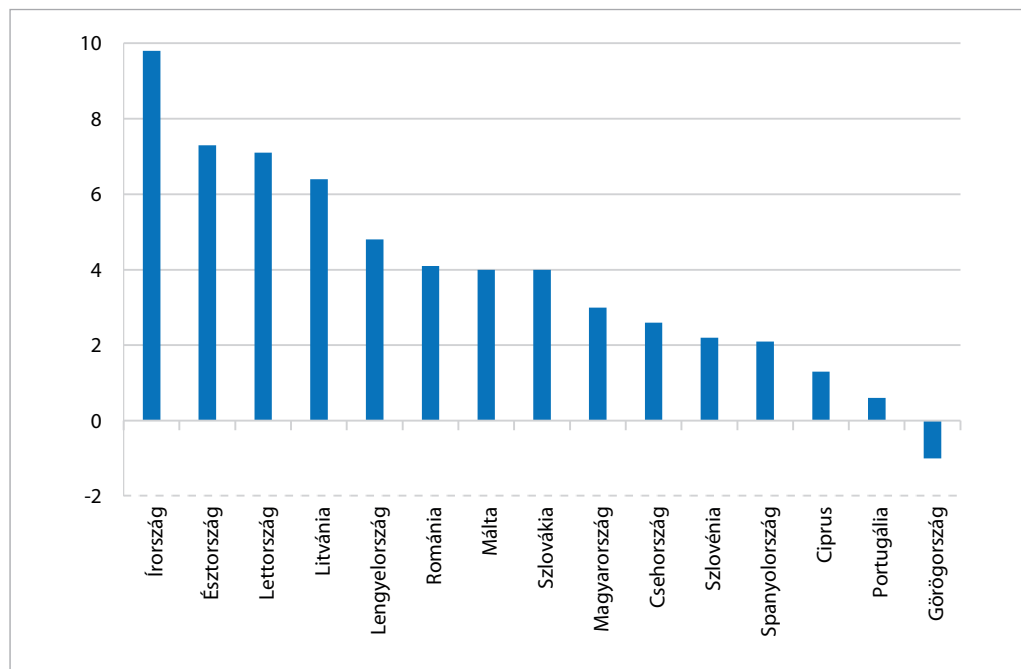
Ahogy az eddigiekben látható volt, az Európai Unióban az elmúlt évtizedekben egyértelműen megfigyelhető volt egy úgynevezett reálkonvergencia-folyamat, amely értelmében az EU-átlagnál alacsonyabb szinten álló gazdaságok gyorsabban növekedtek, és ezáltal felzárkózásban voltak az EU-átlagához. Így a nemzetgazdaságok fejlettségi szintje közötti szóródás lényegesen csökkent (ahogy egyébként ezt a közgazdasági elmélet, azaz a növekedélméletek és konvergenciaelméletek előzetesen megjósolták). Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzetgazdaságok sikeressége egyforma mértékű lett volna. Sőt, éppen ellenkezőleg, a felzárkózás sebességét elemezve kategorizálhatjuk is az országok eddigi teljesítményeit, méghozzá a következőképpen:

- szupersikeres ország: Írország (gazdasága az EU27 átlagának 90%-áról 193%-ára! nőtt);
- nagyon sikeresen felzárkózó országok: Észtország és Litvánia (kb. 35%-ról közel 85%-os szintre zárták fel);
- sikeresen felzárkózó országok: Lettország, Románia, Lengyelország, Szlovákia és Málta (30-40 százalékpontos felzárkózással);
- közepesen sikeres országok: Magyarország, Csehország, Szlovénia, Bulgária és Horvátország (18-25 százalékpontos felzárkózással);
- kevésbé sikeres országok: Ciprus, Portugália, Spanyolország (1-5 százalékpontos felzárkózással);
- nem sikeres (leszakadó) ország: Görögország (kb. 20 százalékpontos leszakadással).

A továbbiakban elemezzük, hogy a nemzetgazdaságok felzárkózását, sikerességét mennyiben befolyásolhatták a beruházási ráták, a beruházások összetétele és a nemzetgazdaságok nemzetközi integráltsága, nyitottsága, és az elemzésünk közben áttekintjük azokat a makrogazdasági indikátorokat, amelyeket a tanulmány elején Írország, Spanyolország, Portugália és Görög-

ország esetében megfigyeltünk. Az alábbi ábrásorból látható lesz, hogy a többi EU-tagállam tekintetében is erős összefüggés figyelhető meg: a nemzetgazdaságok növekedési, felzárkózási ütemét erősen és pozitívan befolyásolja a nemzetgazdasági beruházások növekedési üteme, a beruházások infrastruktúra-, technológia- és humántőkeintenzív jellege, valamint a gazdaság nemzetközi integráltságának, nyitottságának a mértéke. Amikor a tanulmány elején a legsikeresebb és a legkevesbé sikeres országokat hasonlítottuk össze (Írországot, valamint Spanyolországot, Portugáliát és Görögországot), akkor e hatások, összefüggések nagyon látványosak, nagyon egyértelműek voltak. Az összefüggések azonban a kisebb teljesítménykülönbségekkel rendelkező országok között is megfigyelhetők, persze, nem annyira látványosan és a sok változó, valamint befolyásoló tényező miatt ezek elemzése mélyebb és összetettebb szemléletű áttekintést igényelhet.

Ahogy az E1.8. ábrán is látható, a beruházások növekedési üteme nagyon jelentősen befolyásolja a gazdasági növekedés ütemét. A beruházások növekedési üteme szerinti országosrend rendkívüli módon hasonlít ahhoz a sikerességi sorrendhez, amelyet az imént a felzárkózási tendenciákból megállapítottunk. A beruházások és a gazdaság növekedési üteme között nagyon erős korreláció figyelhető meg.

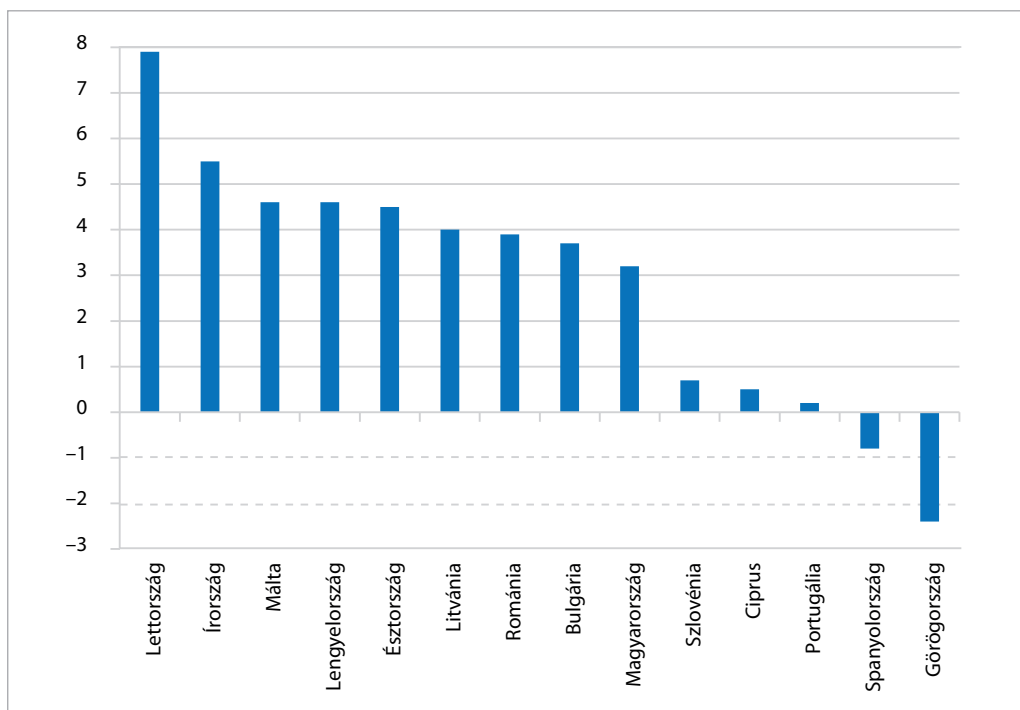

E1.8. ábra: Beruházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

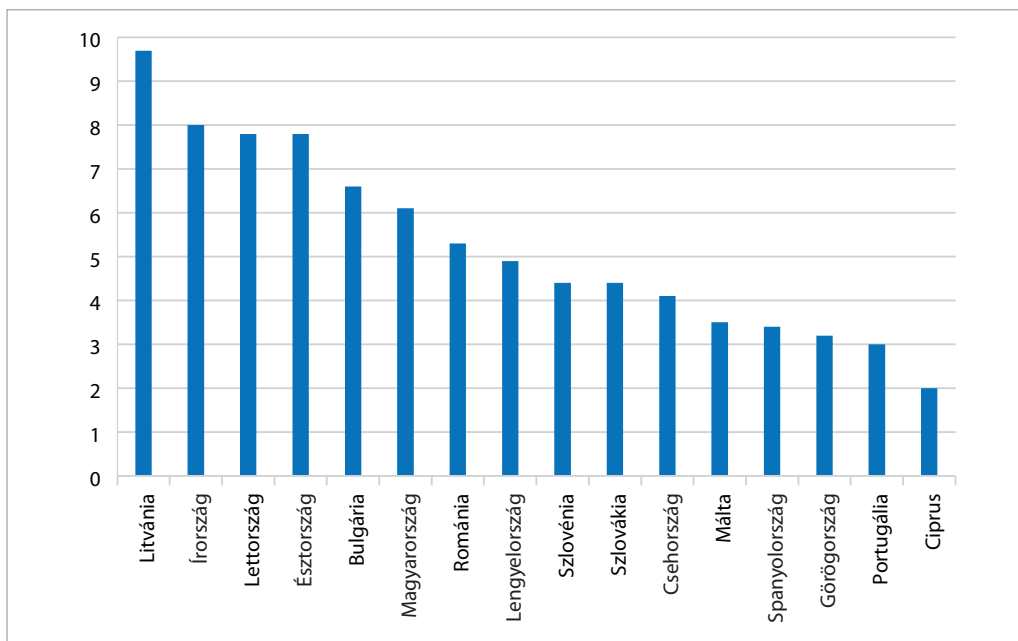
A következő ábrák nemcsak azt mutatják, hogy mennyire erős a kapcsolat a beruházások és a gazdaság növekedési üteme között, hanem azt is, hogy az összefüggés (az országgrangsor) még akkor is igen látványos, ha külön-külön beruházástípusonként elemezzük ezt. Láthatóan az infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások (E1.9. ábra), a gép- és berendezésberuházások (E1.10. ábra), az infokommunikációs és technológiai beruházások (E1.11. ábra), valamint

a szellemi tulajdonban lévő termékekbe történő beruházások (E1.12. ábra) hosszú távú átlagos növekedési üteme is eléggé hasonló mintázatú (rangsorú), mint az országok felzárkózásának sebességét, azaz gazdasági sikerességét bemutató rangsor. A statisztikai, ökonometriai elemzések szerint egyébként az előbbi négy beruházáskategória közül leginkább az első kettő van szorosabb korrelációban a gazdasági növekedéssel. (Ennek oka nem az, hogy az infokommunikációs vagy a szellemi termékek kevésbé fontosak, hanem inkább az, hogy az utóbbi kettő egy szűkebb, speciálisabb része a beruházásoknak, így azok kevésbé átfogóan képesek csak leírni, jellemezni a nemzetgazdasági folyamatokat.) Másrészt a statisztikai elemzések azt is igazolták, hogy a lakásberuházások növekedése viszont a többi beruházástípusnál kevésbé gyorsítja az egy főre jutó gazdasági növekedés ütemét. A nemzetgazdasági növekedési ütemmel azonban a legerősebb korrelációban egyértelműen az összeberuházások növekedési üteme áll (E1.8. ábra), függetlenül annak összetételétől.

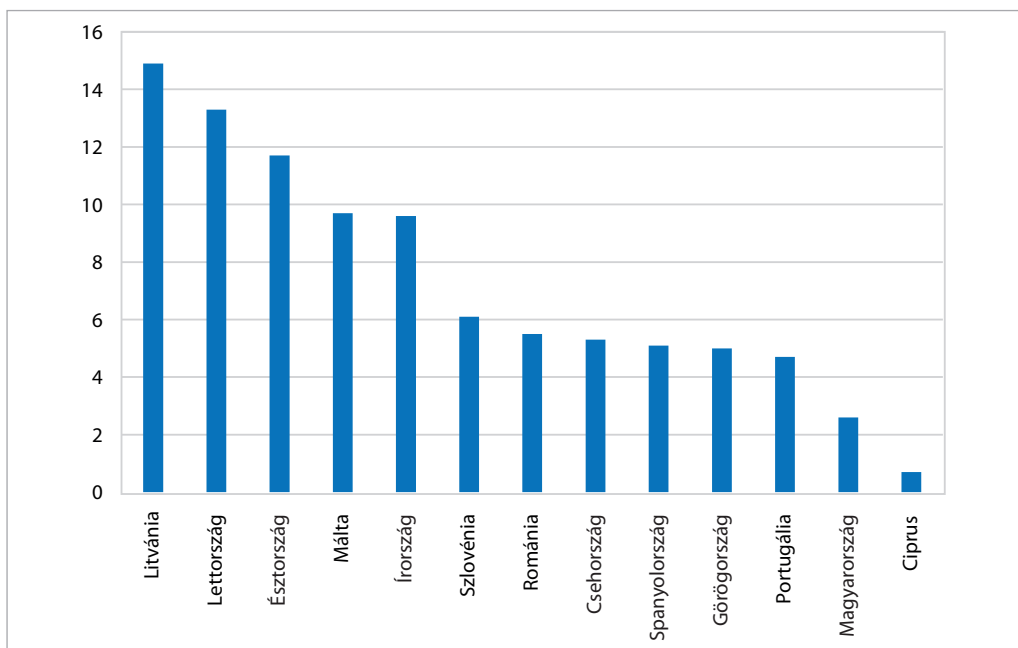

E1.9. ábra: Infrastrukturális és üzleti ingatlanberuházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

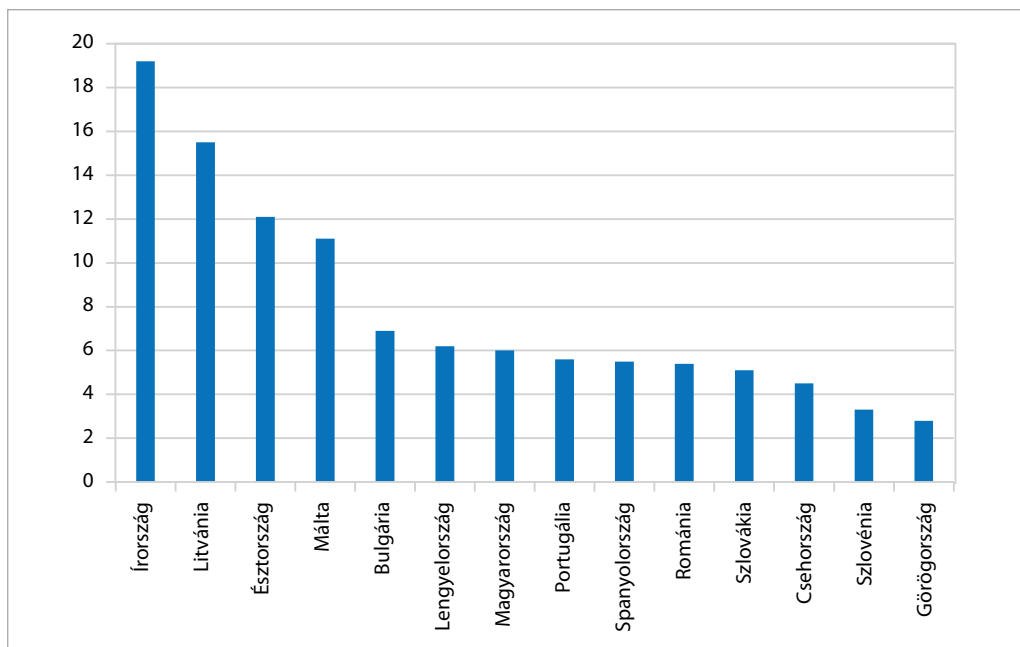

El.10. ábra: Gép- és berendezésberuházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között
Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

El.11. ábra: Infokommunikációs és technológiai beruházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

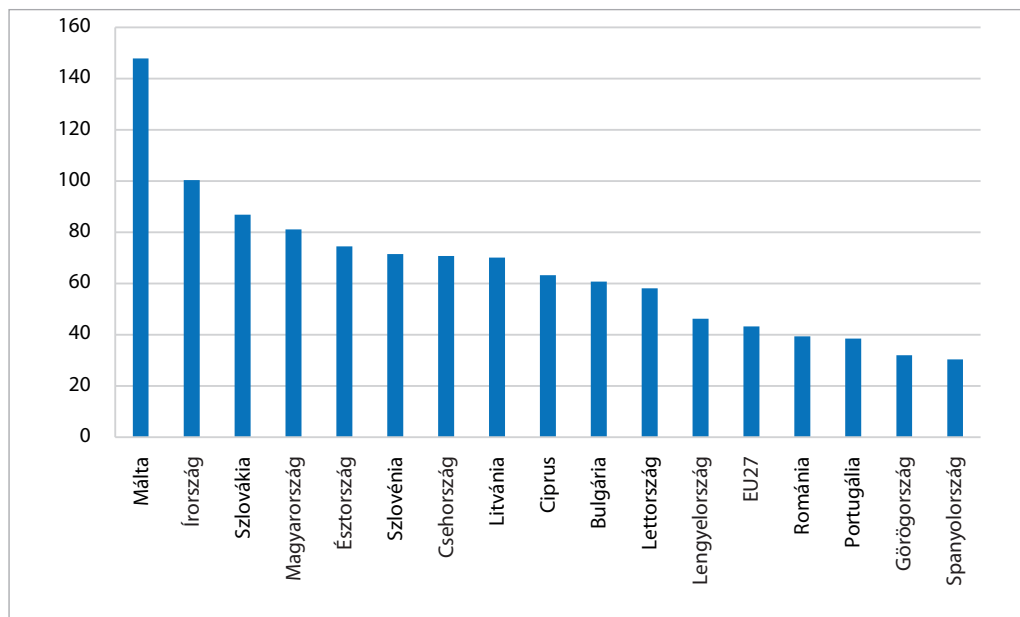

El.12. ábra: Szellemi tulajdonba kerülő termékekbe történő beruházások volumenének éves átlagos változása 1996 és 2019 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

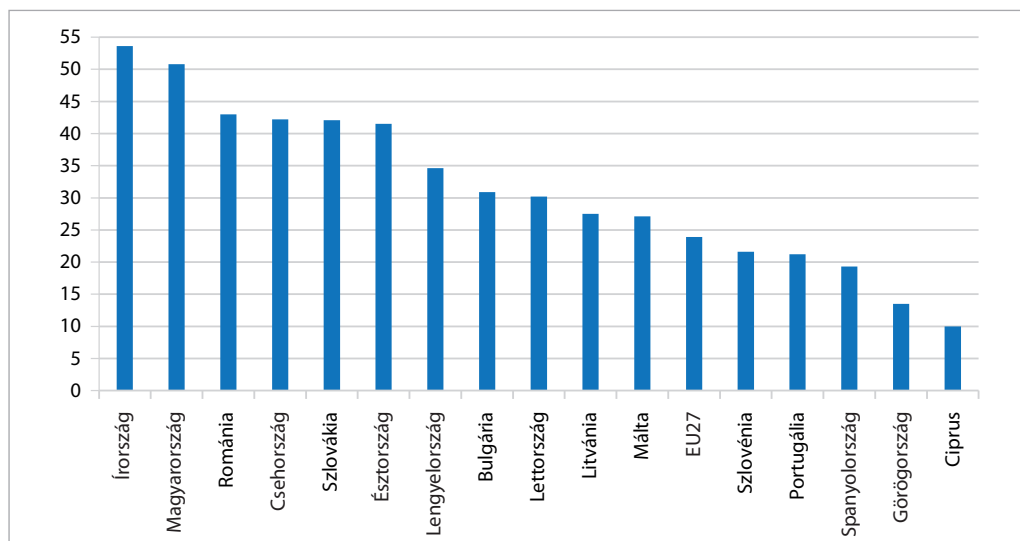
Ahogy azt korábban is tárgyaltuk, a beruházások mellett a nemzetgazdasági nyitottság is befolyásolja a hosszú távú gazdasági növekedést, felzárkózást. Ugyanis a világ gazdaságba történő integráltság egyrészt lehetőséget teremt arra, hogy az ország jobban szakosodjon azokra a termelési tevékenységekre, amelyekben komparatív előnye van (az ezekben előállított termékeket exportálja, a többi árut és szolgáltatást pedig importálja), másrészt így jobban megnyílik a lehetősége a tőke- és technológiaimportnak, amely alapvető inputja, feltétele egy kevésbé fejlett ország gazdasági felzárkózásának. Elméletileg tehát a nemzetközi gazdasági nyitottság magasabb foka gyorsítja egy nemzetgazdaság hosszú távú növekedési ütemét, felzárkózását. Azonban ez az összefüggés már nem annyira erős, mint a beruházások és a növekedés közötti, korábban látott pozitív kapcsolat. Ugyanis, ahogy az elméletből is tudhatjuk, kvázi elkerülhetetlen, hogy a kisebb országok gazdaságilag nyitottabbak legyenek, mint a nagy gazdaságok. Mivel már önmagában véve a méret is döntően befolyásolja a gazdasági nyitottságot, a gazdasági növekedési ütem csak kisebb mértékben korrelál a gazdasági nyitottsági mutatókkal. Azonban a hasonló méretű, lakosságszámú országok összehasonlítása esetében a gazdasági nyitottsági mutatók és a hosszú távú gazdasági felzárkózási ütemek közötti kapcsolat erőssé válik.

Az alábbi, E1.13., E1.14. és E1.15. ábrák egyaránt az országok nemzetközi gazdasági nyitottságát jellemző indikátorokat ábrázolják.

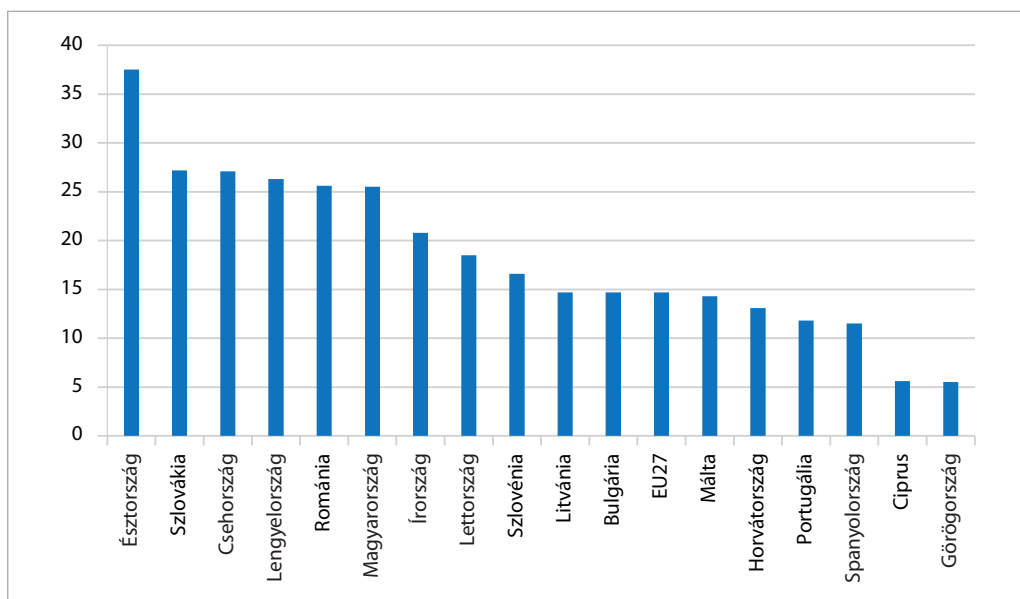
E1.13. ábra: Áruk és szolgáltatások exportjának és importjának átlagos aránya a GDP százalékában 2008 és 2019 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

E1.14. ábra: Külföldi vállalatok által előállított hozzáadott érték átlagos aránya a nemzetgazdaság teljes GDP-jén belül 2008 és 2017 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

El.15. ábra: Külföldi vállalatok által foglalkoztatottak átlagos aránya a foglalkoztatottak teljes létszámán belül 2008 és 2017 között

Forrás: az Eurostat online adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

Az empirikus tapasztalatok (a fenti adatsorok is) és az elmélet egyaránt azt igazolják, hogy az imént bemutatott három nyitottsági mutató közül az utóbbi kettő áll szorosabb kapcsolatban, korrelációban a hosszú távú gazdasági növekedéssel. Ennek oka az, hogy a külföldi vállalatok bejövetele, gazdasági részvétele, integrálódása és az adott ország munkavállalóinak foglalkoztatása és szakképzése nemcsak a közvetlen tőkebefektetések növekedéséhez, hanem a technológia-importhoz és a humántőke fejlesztéséhez is nagymértékben hozzájárul az adott országban.

Ellenőrző kérdések:

1. Alapvetően mik a fő okai annak, hogy az elmúlt évtizedekben a kevésbé fejlett országok gazdaságai gyorsabban, a fejlettebbek pedig lassabban növekedtek, és ezáltal csökkentek a jövedelemkülönbségek?
2. Milyen típusú gazdaságpolitika tudja segíteni a gyorsabb növekedést a felzárkózó gazdaságokban?
3. Mi az oka annak, hogy a tapasztalatok szerint a beruházások volumene és összetétele szignifikánsabban befolyásolja a gazdasági növekedést, mint az ország nemzetközi nyitottsága, integráltsága?
4. A kisebb vagy nagyobb méretű országok esetében játszik fontosabb szerepet a nemzetközi nyitottság és integráltság? Válaszát indokolja is!
5. A nemzetközi integráltság milyen jellege és szintje járul hozzá jobban a gazdasági növekedés gyorsításához: az áruk és szolgáltatások külkereskedelmi volumenének növekedése vagy a külföldi vállalatok közvetlen tőkebefektetései? Válaszát indokolja is!
6. A növekedési ráták, a nemzetgazdasági felzárkózás üteme alapján az elmúlt évtizedekben a legsikeresebb ország egyrészt Írország, másrészt a három balti állam volt. Járjon utána,

hogy mi lehetett a sikerességük fő oka! Milyen gazdaságpolitikát valósítottak meg ezek az országok? Mik lehetnek a fő okai Írország és mik lehetnek a fő okai a három balti állam gazdasági sikereinek?

7. Melyek azok a gazdasági növekedést szignifikánsan befolyásoló tényezők, területek, amelyek tekintetében Magyarország kevésbé volt sikeres, mint a többi közép-kelet-európai ország, és ezért itt Magyarországnak erősíteni kellene a teljesítményét? Mi lehet az oka a relatív lemaradásnak? Milyen gazdaságpolitikai intézkedésekkel lehetne ezt elősegíteni?

Irodalomjegyzék

- BARRO, Robert J. (1991): Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407–444. Online: <https://doi.org/10.2307/2937943>
- BARRO, Robert J. – SALA-I-MARTIN, Xavier (1991): Convergence Across States and Regions. *Brookings Paperson Economic Activity*, (1), 107–182. Online: <https://doi.org/10.2307/2534639>
- European Commission (2020): *Dataset*. Online: <https://data.europa.eu/data/datasets/ecfin-ecstatannex?locale=en>
- Eurostat [é. n.]: *Data Browser*. Online: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat [é. n.]: *Data Browser*. Online: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EGI_EM1/default/table?lang=en
- Eurostat [é. n.]: *Data Browser*. Online: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_AN6__custom_7147803/default/table?lang=en
- Eurostat [é. n.]: *Data Browser*. Online: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_EXI/default/table?lang=en
- LUCAS, Robert E. Jr. (1990): Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries? *American Economic Review*, 80(2), 92–96.
- MANKIW, Gregory N. – ROMER, David – WEIL, David N. (1992): A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 407–433.
- ROMER, Paul M. (1990): Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 70–102.
- SOLOW, Robert M. (1956): A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94.